

Mezhep Farklılıklarının Evli Çiftlerin İlişkileri Üzerindeki Etkileri: Berlin-İstanbul Örneği

The Effects of Sectarian Differences on the Relationships of Married Couples: the Berlin-Istanbul Example

Bilge Deniz ÇATAK*

Öz: Araştırmada, aynı dinin farklı geleneklerinden gelen Alevi ve Sünnilerin, evlenme kararlarının ardından yaşadıkları ve mezhep farklılığının bu kişilerin evlilik ve aile yaşamları üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Bu amaçla, İstanbul ve Almanya'nın Berlin şehrinde yaşayan, Alevi mezhebine mensup olup Sünni biriyle evlenen veya Sünni mezhebenden olup Alevi biriyle evlenen 60 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin bir kısmının Berlin'de yapılmasının sebebi, göç süreci ile birlikte insanların kendi dinlerine ve mezheplerine olan bağlılıklarında ve diğer din veya mezhepten insanlara bakış açılarında değişim yaşanıp yaşanmadığını görmektir. Görüşmeler sonunda, Berlin'de veya İstanbul'da yaşayan çiftlerin mezhepler arası evliliklere yaklaşımlarında belirgin bir farklılık görülmemiştir. Çalışma ile birlikte evlilik töreni, ailelerin ve yakın çevrelerin tepkisi, aile içinde dini ibadetlere birlikte katılım, Alevi ve Sünni geleneklerinin yerine getirilmesi ve çocukların dini eğitimi gibi sorun alanları saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Din, Mezhep, Aile, Evlilik

Abstract: The current study investigated married couples' experience after the decision was taken to marry and the effects of the couples' sectarian differences upon their marital and family life, couples who came from different sects (Sunni-Alevi) of the same religion. To this end, in-depth interviews were conducted with 60 people who are Alevi and married to a Sunni, or who are Sunni married to a Alevi, who live either in Istanbul or Berlin (a city of Germany). The reason why some of the interviews were conducted in Berlin was to determine if people change their commitment to their religion and their sect and, if they change their views about the people from another sect and another religion, as a consequence of the course of migration. As a result of these interviews, it was shown that there was little difference concerning interdenominational marriage amongst couples living in Berlin and those living in Istanbul. In this research, some issues were determined, such as: the marriage ceremony, the reactions of the couple's families and relatives to the decision to marry, whether the couple were in accord with each other in respect to religious rituals and, how the children were brought up in relation to which belief of the married couples' two sects.

Keywords: Religion, Sect, Family, Marriage

Din, insanların yaşadıkları sosyo-kültürel çevre, ekonomik durum ve belirli politik etkilerle birlikte, farklı anlayış ve pratikleri içeren sosyal bir karaktere sahiptir. Din, toplumda bütünleşmeyi sağlayıcı bir unsur olarak işlev görebildiği gibi bazı durumlarda farklılıkların vurgulan-

* Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Mersin. bdenizcatak@gmail.com
Makale, 2012 yılında yayımlanan 'Mezhep Farklılıklarının Eşler Arası İlişkilere Etkileri' adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ması yoluyla çatışmaya da yol açabilmektedir. İbadet, inanç ve anlayış gibi birçok alanda farklı özellikler edinerek ilerleyen mezhepler, bu farklılaşmanın en somut örneklerinden birini teşkil etmektedir. Aynı dini çatı altında olmalarına rağmen Alevi ve Sünni iki farklı mezhep grubu, geçmişte bazı olumsuz tecrübeler yaşamışlardır. Geçmişte Aleviler ve Sünniler arasında yaşanan olumsuz deneyimler, bu iki gruptan üyelerin evliliklerine ve aile içi ilişkilerine yansiyabilmektedir.

Farklı etnisite ve mezhep gruplarına dâhil olan kişilerin gündelik yaşam içinde etkileşime geçtikleri alanlarından birini de, farklı gruptan kişilerin bir araya gelerek aile kurmaları oluşturmaktadır. Geçmişte yaşanan kötü deneyimler, gelenek ve göreneklerdeki değişiklikler sebebiyle bazı durumlarda kişiler, farklı mezhep üyeleriyle evlenme konusunda çekince yaşamaktadır. Alevi ve Sünni mezhebine mensup kişilerin evliliklerini ele alan bu çalışmada, farklı mezheplere sahip iki kişinin evliliğine yönelik başta evlenecek kişiler olmak üzere, ailelerin ve akrabaların yaklaşımları ele alınacaktır. Ayrıca, farklı mezheplere sahip iki kişinin evliliklerinde dinin işlevi ve eğitim, yaş, cinsiyet gibi faktörlerin bu evlilikler üzerindeki etkileri üzerinde durulacaktır.

Çalışmada, İstanbul'da ve Almanya'nın Berlin şehrinde yaşayan ve mezhepler arası evlilik yapmış kişilerle görüşülmüştür. İş gücü göçüyle Almanya'ya gidip yerleşenler, gittikleri yerlerin ekonomik, etnik ve kültürel yapılarından etkilendikleri kadar gittikleri ülkeyi de etkilemişlerdir. Hristiyan nüfusun yoğunlukta olduğu Almanya gibi farklı din ve mezheplerden göçmen alan çok kültürlü bir ülkede, Türkiye'den gelen göçmenler arasında farklı mezhepten evliliklere bakışın nasıl olduğunu anlamak ve İstanbul ile karşılaştırma yapabilmek amacıyla Berlin şehrinde de görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Din Olgusu İçinde Mezhep Kavramı

Kavram olarak aşkın bir varlığa bağlanma ve bu inancın gerektirdiği düşünce ve uygulamaların bütünü şeklinde ifade edilen din bir inanç, ibadet ve ahlak sistemidir. Din sosyolojisi literatüründe din, genelde asli ve fonksiyonel olmak üzere ikili bir açıklamayla ele alınmaktadır. Asli tariflerinde, dinin sahip olduğu kutsal, aşkın, ilahi ve tabiatüstü gibi özellikleri ön plana çıkarılırken; fonksiyonel tariflerinde, fert ve cemiyet hayatındaki etkilerinden hareket edilmektedir (Çelik 2009, 9-10).

Toplumdaki en etkili güçlerden biri olan din, sosyal hayatın önemli bir boyutudur (Okumuş 2003, 52). Kutsal ve aşkın olan ama beşeri alana geçmesiyle sosyolojik bir boyut kazanan dinin, içinde bulunduğu tarihi ve sosyal çevre şartlarıyla karşılıklı etkileşim içinde olduğu bir gerçektir. Din, gerçek anlamını kendisine bağlı toplumda bulabilmektedir (Arabacı 2000, 39).

Sosyal bütünleşmeye katkıda bulunan en önemli fenomenlerden biri olarak ele alınan dinin, bazı durumlarda ayrışmalar yaratabilecek özellikleri de bulunmaktadır. Bir dinin çatısı altında meydana gelen farklı yorumlar ve ayrışmalar, mezhepler şeklinde kendini göstermektedir (Okumuş 2003, 72).

Arapça zehab sözcüğünden türetilen mezhep; görüş, anlayış, öğreti, farklı tutum, benimsenen fikir ve gidilen yol anlamlarına gelmektedir. İslamiyet söz konusu olduğunda mezhep, İslam'la ilgili görüş, anlayış ve yorum farklılıkları sebebiyle ortaya çıkan siyasi ve itikadi sistemlerdir (Kutlu 2010, 10).

İslamiyet içinde dini ve siyasi konularda ilk köklü fikir ayrılığı, Hz. Muhammed'in ölümünden hemen sonra hilafet sorununda ortaya çıkmıştır. Hz. Osman'ın öldürülmesi ve Hz. Ali'nin halife olmasından sonra meydana gelen siyasi ve toplumsal bunalım, önce Hariciliği daha sonra diğer mezhepleri doğurmuştur. Bu mezheplerin her biri dini, toplumsal ve siyasi konularda kendi görüşlerini belirlemeye başlamışlardır (Kutlu 2010, 67).

Kendisini hakiki imanın, en uygun ibadet biçiminin ve en doğru davranışların yegâne temsilcisi olarak gören mezhep, yine aynı şekilde kendisini farklı bir topluluk olarak görmektedir. Bir mezhebe bağlılık diğer bütün mezhepler ve dini cemaatlerden uzak durmayı, hatta onlara düşman olmayı bile gerektirebilir. Mezheplerde kuvvetli bir 'biz' duygusu vardır ancak bu biz duygusunun sınırları çok net değildir. Yoğun bir şekilde mezhebe bağlı olan kişilerin yanında, hiçbir zaman mezhebe tam olarak bağlanmamış ve bağlanmak istemeyen üyeler de bulunmaktadır (Wilson 2004, 37-42).

Makale kapsamında, iki farklı mezhep olan Alevilik ve Sünnilik'in gündelik dini ritüelleri, günümüze gelene kadar geçirdikleri süreçler ve farklılaştıkları konuları görebilmek adına, her iki mezhep de ele alınacaktır. Bu amaçla ilk olarak Aleviliğin geçirdikleri süreçler açıklanacak, ardından Sünnilik hakkında bilgiler verilecektir.

Alevilik ve Sünnilik

Belirli sosyal şartlarda ortaya çıkan ve belirli gruplar tarafından yaşatılan dini düşünceler, sosyolojik etkilerle bir takım değişikliklere uğramaktadırlar. Kendine özgü sosyo-kültürel şartlar çerçevesinde farklı boyutlar kazanan Alevilik ve Sünnilik, tarihsel olarak farklı zaman ve mekânlarda gelişip değişerek, düşünce ve eylem alanlarında etkisini gösteren dini-sosyal bir gerçeklik halini almıştır (Arabacı 2000, 40).

Ayas (1991, 68), Anadolu'da İslamiyet'in iki farklı boyut olarak ilerlediğini ve bunların da kitabi yollarla günümüze ulaşan ortodoks nitelikli Sünnilik ve şifahi yollarla devam eden heterodoks nitelikli Alevilik olduklarını belirtmektedir. Sünnilik ve Alevilik birbirinden ayırt edilemez ortak niteliklere sahip olduğu kadar birbirlerini açıkça dışlayabilecek referans sistemlerine sahip iki gruptur. Tarihsel süreç ise bu farklılıkların derinleşmesine sebep olmuştur.

Arabacı (2000, 26), Aleviliği Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte, kendi İslamiyet öncesi dini kültürleri ile İslam'ı sentezleyerek, içinde buldukları Anadolu coğrafyasının sosyo-kültürel şartlarına göre düşünsel ve pratik alanda şekillendirdikleri bir din anlayışı olarak tanımlamıştır. Aydın (2011, 151) da aynı şekilde, Anadolu'da biçimlenmiş olmakla birlikte Aleviliğin temelini eski Orta Asya inançlarından Mani, Budizm ve Şamanizm'in oluşturduğunu savunmaktadır. Melikoff'a (1999, 3-19) göre ise, Anadolu Aleviliği özgül bir yapılanmadır ve Türklerin İslamiyet öncesinde ortaya çıkan siyasi ve dini farklılaşmalarla tarihsel buluşmalarının bir sonucudur.

Sözlü kültürün dünyasıyla şekillenen Alevilik, Hz. Ali'nin tarihsel ve menkabevi kişiliği etrafında somutlaşan siyasal, teolojik ve mistik bir çerçeveye bütünleşmiştir. Kırsala çekilen Alevilik, dışta Sünniliğe karşı oluşturulan çeperler, içte de grup bütünlüğünü koruma amacı ile çeşitli pratik ve ayinlerle şekillenmiştir (Yalçınkaya 1996, 268). Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'in efsanevi biyografilerinden, Kerbela'nın mitselleştirilen gerçekliğine, Hacı Bektaş Veli'nin mistik tecrübesinden, Pir Sultan Abdal'ın kişiliğine kadar yaşanan tüm olaylar ortak bir biçime bürünmekte, kendini koruma içgüdüsünün ürettiği formlar zamanla ritüele dönüşmektedir (Subaşı 2010, 129). Alevilik kaçınılmaz bir şekilde Sünnilikle ilişkiye geçse de, inanç ve eylem haritası, genellikle kendi dışlanmışlığına destekleyecek bir dizi teoloji, tipoloji ve ritüelden oluşmuştur. Bu durum ise içe dönüklük, kapalılık, endogami ve sözlü kültür dünyasını tek tek içselleştiren ve derinleştiren bir yapıya dönüşmüştür (Kehl-Bodrogi 1993, 39).

Kırsaldan kente yaşanan göç ve modernleşmenin etkisi ile birçok Alevi geleneği eskiye nazaran gündelik yaşamdaki etkisini yitirmiştir. Kent yaşantısı içinde Alevi profilinin erime noktasında olduğu belirtilmektedir. Ancak yaşlılar ve dede erkânına sahip bulunanlar, Alevi geleneklerini sürdürebilmektedirler. Yaşlılar ve dede erkânına sahip olanlar da, sadece pratik açıdan değil, teorik yönden kimliklerini korumak durumundadırlar. Kent Alevilerinin özellikle

de gençlerin, kutsal alan içinde yaşamayı hemen hemen terk edip, kutsal dışı bir alanda yaşadıkları iddia edilmektedir (Türkdoğan 2002, 89).

Sünnilik diğer bir deyişle Ehl-i Sünnet ise, İslam literatüründe Hicri 2. ve 3. yüzyıllarda kullanılmaya başlanan ve Sünnet kelimesi ile aynı kökten gelen bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz 2011, 91). Sünnet, Arapçada yol, alışılmış uygulama, gelenek anlamındadır (Erdoğan 2000, 28).

Hz. Muhammed'in yaptıkları ve söylediklerinin sünnet olduğu ve bunlara tümüyle uyanlara genel olarak Ehl-i Sünnet (Sünni) denildiği ifade edilmektedir (Hançerlioğlu 1984, 79). İlk dört halifeyi Hz. Muhammed'in meşru ardılları sayan, peygamberin ve ashabının din anlayışı yolundan devam eden topluluklar Ehl-i Sünnet olarak tanımlanmıştır (Erdoğan 2000, 29). İslam tarihinde Sünniliğin, Hz. Muhammed'in sünnetinden sapmalara bir tepki olarak doğduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda Sünnilik, ilk dönemlerde belli bir zümre ya da grubun adı olarak değil, Sünnete bağlı olan bütün Müslümanlar için kullanılmaktadır (Rahman 1995, 70). İslamiyet'te Sünnilik, daha ilk dönemlerden itibaren, bir yandan değişime, öte yandan da Müslüman toplumsal bünyede meydana gelen bölünmelere karşı, Kur'an ve Peygamber'in sünnetine bağlılık geleneğini temsil etmiş ve bu yüzden bu adla anılmıştır (Günay 2006, 542).

Alevi ve Sünnileri birbirinden ayıran unsurlara bakıldığında ise, ilk olarak ibadet biçimleri göze çarpmaktadır. Bu ibadet biçimlerinden en önemlileri On İki İmam inancı ve Cem törenidir. Aleviler genellikle Hz. Hüseyin'in Kerbela'da öldürülmesine atıfta bulunarak, Muharrem ayında on iki gün oruç tutmaktadırlar. Aleviler, Aleviliğin Şartı dedikleri 'Eline, diline, beline sahip ol' sözünü temel kabul etmektedirler. Alevilikte dini felsefe 'buyruk' adı altında açıklanır ve dini merasimlerde Farsça veya Arapçanın dışında Türkçe konuşulmaktadır. Alevi inancında, Allah-Muhammed-Ali üçlemesi bulunmaktadır. Allah birdir, Muhammed onun elçisidir, Ali ise ilk halifedir (Çatlı 2008, 30).

Aleviler ve Sünniler arasındaki dini farklılıklardan bir diğeri ise, dini görevliler ile halk arasındaki ilişkidir. Shankland'a göre (2007, 7-10), Alevilikteki dedelik kurumu, toplumdaki anlaşmazlıkları çözme yetkisine sahiptir. Sünnilikte ise, iki kişi kırgın olmaları durumunda bunu kendi aralarında çözerler ve başka herhangi bir kuruma başvurmazlar. Aleviliğin aksine Sünnilikte hiç kimse doğuştan anlaşmazlıkları çözme gibi bir ayrıcalığa sahip değildir.

Sünniler ve Aleviler yaşam tarzı, inançsal değerler ve dini pratikler bakımından farklılaşmış gruplardır. En çok vurgu yapılan ise dini alandaki farklılaşmalarıdır. Yüzyıllar boyunca heterodoks Alevilik ile ortodoks Sünnilik arasındaki ayrışmalar devam etmiş ve bu durum iki grubun farklı sosyo-dini çizgisinin belirginleşmesine sebep olmuştur. İki grup arasındaki diyalog eksikliği, birbirlerine karşı ön yargılar oluşturmalarına ve sosyal ilişkilerinin zayıf kalmasına neden olmuştur. Sahip olunan ön yargılar sebebiyle çoğu durumlarda, Alevi ve Sünniler bu iki grup arasında yapılacak evlilikleri istememişler ve engellemeye çalışmışlardır.

Mezhep Farklılıklarının Eş Seçimi ve Aile İçi İlişkilere Etkileri

Evlilik birliğinin kurulması ve sürdürülmesi için yapılan eş seçimi, insanlık tarihinin en eski devirlerinden itibaren günümüze kadar gelen bir olgudur. Ancak eş seçme özgürlüğü bazı durumlarda gelenekler, önyargılar ve ailelerin istekleriyle çelişmektedir (Topçuoğlu 2010, 81). Çoğu toplumda evlenecek bireyler kuracakları ailenin huzuru, çocukların eğitimi, toplumun kabulü gibi konular sebebiyle kültürlerine uygun eş seçme eğilimindedirler (Karlsson 2003, 92-95). Kısacası, herkesin, her zaman, herkesle evlenemeyeceği toplumsal bir kuraldır (Aktaş 1994, 15). Modern toplumlarda bireylerin özgür bir seçimle evlendikleri düşünülür, ancak bu seçimin tam bir özgürlüğe dayandığı söylenemez. Sosyal sınıf, eğitim, din gibi birçok toplumsal faktör, bireylerin düşünce ve tercihlerini şartlandırmakta ve eş seçimini yönlendirmektedir (Özguven

2000, 31).

Eş seçiminde etkili olduğu iddia edilen unsurlardan biri olan dinin evlilik üzerindeki değişik görünümüleri; aynı mezhepten evlilik, düzenli olarak dini ayinlere birlikte katılım, ortak değer, inançlar ve ev içi ortak ibadetleri paylaşmak olarak belirtilmektedir (Ellison *et al.* 2010, 964).

Aynı mezhepten olan kişilerin yaptığı evliliklerin daha mutlu olacağı inancı bulunmaktadır. Ellison, Buldette ve Wilcox (2010, 965) bu durumu şu şekilde açıklamaktadırlar. Dini üyelik; evlilik hakkındaki düşünceler, cinsellik, cinsiyet rolleri, aile içi organizasyonlar ve çocuk yetiştirme ile ilişkilidir. Aynı mezhepten gelen çiftler bu seçeneklerle ilgili görüşler konusunda bazı anlaşmazlıklara düşebilirler ama ortak noktada buluşma olasılıkları yüksektir. Ancak farklı dini gelenekten gelen çiftlerin, yaşam şekilleri ve davranışlar konusunda ciddi anlaşmazlıklara düşme olasılığı vardır. Ayrıca yapılan çalışmalar, mezhepler arası yapılan evliliklerde, eğer eşlerden biri muhafazakâr bir mezhepten geliyorsa, bu çiftlerin genel olarak aile ve ilişkileri konusunda karşılaştıkları problemler ile ilgili daha ciddi anlaşmazlıklara düştükleri yönündedir.

Muhafazakârlığın yanında mezhepler arası yapılan evliliklerde mutluluğun, dini prensiplerdeki uçuruma bağlı olarak değiştiği iddia edilmektedir. Özellikle eşlerden birinin görece katı kurallara sahip bir mezhebin üyesi olmasıyla, problem çıkma olasılığının arttığı belirtilmektedir. Muhafazakârlıkla ilgili olarak erkeğin kadından daha muhafazakâr olduğu evliliklerde çocuk yetiştirme konusunda tartışmaların daha yoğun yaşandığı ifade edilmektedir (Curtis & Ellison 2002, 553-563).

Farklı mezheplere sahip kişilerin yaptığı evliliklerin dini yönüne vurgu yapan çalışmalarda, dini törenlere katılıma vurgu yapılmaktadır. Aynı inançtan olan çiftlerin evliliğinde dini törenlere katılım, farklı mezheplerden bireylerin yaptığı evliliklere oranla daha yüksektir. Dini törenlere olan bu katılımın, evlilikteki mutluluğu da etkilediği iddia edilmektedir. Çünkü bu tür dini törenlere katılım, eşler arasındaki dayanışmayı arttırmaktadır (Constance *et al.* 1990, 77).

Mezhepsel homogaminin evlilikteki olumlu etkileri ile ilgili üç koşul belirtilmektedir. Eşler arasındaki değer ve fikirler arasındaki benzerlikler, eşlerin birbirlerinin dünya görüşü ve davranışlarının kabulüne olumlu etki etmektedir. Beğenilerdeki benzerlikler, eşler arasındaki bağları güçlendirecek aktivitelere katılımı teşvik etmektedir. Son olarak, benzer mezhepsel geçmişten gelen çiftlerin aile işlerinde de anlaşma yollarını bulma konusunda zorluk yaşamadıkları vurgulanmaktadır (Kalmijn 1998, 418).

Evlilikte eşlerin ilişkilerini tehlikeye sokabilecek etkenler üzerinde duran diğer araştırmacılar ise, bu etkileri üç ana grupta toplamıştır. Bu etkenler mezhepsel heterogami, dini pratiklerin farklılığı, eşler arasındaki dini tutuculuğun farklılığı şeklindedir. Eşler arasında oluşabilecek ilk problem, dini nikâh konusudur. Evlenecek olan bireyler aile baskısı veya toplum beklentileri gibi sebeplerle dini nikâh tercihi yapmaktadırlar. Bunun yanında, dini ayinlere katılımın farklı olması da evliliği olumsuz etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Bu farklılık, ailedeki kopuşlara zemin hazırlayabilmektedir. Son olarak da, dini tutuculuktaki farklılık evliliği tehlikeye sokan bir diğer etmendir (Vaaler *et al.* 2009, 918).

Dinin evlilikler üzerindeki etkilerini ele alan görüşlerden bir diğeri ise, sekülerleşme ile birlikte dinin artık eş seçmedeki etkisinin azalmasına odaklanmaktadır. Bu görüşe göre, dini değerlerin toplumdaki uygun davranışları belirlemedeki etkisinin azalması ile birlikte bu tarz evliliklerdeki yasaklar da güçsüz duruma düşmektedir. Mezhepler arası evlilikler yasakların ortadan kalkması ile değil, değerlerin değişmesi ile kabul edilir hale gelmektedir (Wilson 1978, 3). Çelik (2009, 6) ise, sekülerleşmenin etkileriyle ilgili olarak, Türk toplumunda sekülerleşme ve rasyonelleşme eğilimlerine rağmen özellikle aile ve evlilik gibi alanlarda geleneksel değerle-

rin biçimsel bakımdan önemini koruduğunu ifade etmektedir.

Balkanlıoğlu'na (2011, 312) göre, kişiler birbirlerini sevdikleri ve birbirlerine uygun olduklarını düşündükleri zaman, dini üyelikler arasındaki farklılıklar, aileler, akrabalar ve genel olarak toplumun mezhepler arası yapılan bu evlilikler hakkındaki tutumu ikinci planda kalmaktadır. Bu kişilerin aksine aileler, farklı dini eğilimlerinden dolayı bu evlilikleri onaylamazlar. Sadece aileler değil, akrabalar ve diğer yakınlar da bu evlilikleri onaylamama eğilimindedirler. Diğer dini eğilimde olan insanlara karşı önyargılar, bu evlilikleri onaylamama konusunda önemli bir etkidir. Ailelerin daha katı kurallara sahip olması durumunda, bu tarz evlilik yapan veya niyetli olan kişiler cezalarla karşılaşmaktadır. Onay alınmadan yapılan evliliklerde, evlilik öncesi ve sonrası cezalar bulunmaktadır. Aile ve akrabalarla olan bu olumsuz ilişkiler, eşlerin kendi evliliklerini de etkilemektedir. Bunun aksine, her iki tarafın da evliliği onayladığı durumda hiçbir problem çıkmadığı ve evlilik töreninin eksiksizce yerine getirildiği görülmektedir. Ailelerin onayı dışında evlenme durumunda ise, daha evlenme töreninden başlayarak problemler çıkmaktadır. Bu çiftlerin aileleri ve akrabaları ile olan ilişkileri olumsuz etkilenmektedir. Bazı durumlarda ilişkiler zamanla düzelirken, bazen de olumsuz tutumlar devam etmektedir.

Görüldüğü üzere, evlilik kararında sadece evlenecek kişiler etkili değildir. Kalmijn (1998, 789), evlenecek bireyler dışında etkili olan bu unsurları 'Üçüncü Şahıslar' olarak adlandırmaktadır. Bunlardan biri, inançlar arası evliliklere karşı olan sosyal normlardır. Bu normlara ihtiyaç olduğu kabul edilir çünkü inançlar arası yapılan bu evliliklerin homojenliği ve dini birliği bozduğu düşünülür. Evlenecek kişilerin anne ve babaları bu normların devamlılığında önemli etkiye sahiptir. Bazen anne ve babalar, çocuklarının evliliği için aracılık yaparken, bu gibi inançlar arası yapılan evliliklerde çocuklarına karşı engel teşkil eden tavır takınabilmektedirler.

Dini kurumlar, inançlar arası yapılan evlilikleri etkileyen bir diğer unsurdur. Birçok koşul altında dini kurumların endogami yaptırımını kullanması için önemli sebepleri vardır. İlk olarak, endogami sadık üyeliğin devamına etki etmektedir. Mezhepler arası geçişler ise, evlilikler yoluyla meydana gelmektedir (Kalmijn 1998, 789). Dini endogamiyi koruma isteğinin, dini grubun sosyal kimliğini koruma gayretiyle uyumlu olduğu vurgulanmaktadır.

Prince (1962, 4), dinlerarası yapılan evlilikler üzerinde durduğu çalışmasında, dinler arası yapılan evliliklerde, genellikle din farkı ile ilgili sorunların her iki tarafın da kendi dinine devam etmesiyle çözüldüğünü, mezhepler arasındaki evliliklerde ise dinsel farklılıkların çiftlerden birinin, eşinin inancına geçmesiyle çözüldüğünü belirtmektedir. Böyle durumlarda, kadınların mezheplerini erkeklere oranla iki kat daha fazla değiştirdiğini vurgulamaktadır.

Balkanlıoğlu (2011, 306-307) ise, dini kimliklerin Alevi-Sünni evlilikleri süresince değişmesinin altında yatabilecek üç sebep öne sürmektedir. İlki, Alevilik ve Sünnilik arasındaki farklılıkların göz ardı edilmesidir. Bazı çiftler, Alevilik ve Sünnilik arasında bir farklılık olmadığını, bu yüzden de evlilik sonrasında dini eğilimlerini değiştirmediklerini belirtmektedir. Çiftler, Alevilik ve Sünniliği ayrı olarak algılamamakta, benzerliklerine odaklanmaktadırlar. Aynı Allah'a inanmak, aynı peygambere inanmak, Kuran'a inanmak vurgu yapılan benzerliklerdir. İkinci sebep, çiftlerin kökenlerine bağlılıklarındaki zayıflıktır. Bu kategorideki çiftler, Alevilik ve Sünnilik hakkında tam bir bilgiye sahip değildirler. Bildikleri sadece ailelerinden ve çevrelerinden duydukları kadardır. Bilgi eksikliğinden dolayı da, bu kişiler için farklı dini eğilimlerin bir önemi yoktur. Bu çiftler, Alevilik ve Sünniliğin tam olarak ne olduğunu bilmezler ve bilmeye de ihtiyaç duymazlar. Son olarak da, farklı dini üyeliklere karşı saygı ve hoşgörü, dini üyeliklerin evlenme sonrasında değişmemesi hususunda önemli bir etkidir. Balkanlıoğlu'nun, Alevi-Sünni evliliklerinin, çiftlerin dini katılımları üzerindeki etkisini

incelediği araştırmasında, bu evliliklerin her iki tarafı da kapsayacak şekilde evlilik boyunca dini kimlikleri tehdit edici bir unsur olmadığı kanısına varmıştır. Bütün çiftler, evliliklerinden önce nasıllarsa evlilikleri süresince de aynı dini konumda olduklarını ve dini kimliklerinde herhangi bir değişim olmadığını belirtmişlerdir.

Maurer (1997, 32) ise, farklı mezheplerden kişilerin evlenmesi ile meydana gelen ihtilafların kutuplaşmalara ve zorlu tartışmalara sebep olabileceğini savunmaktadır. Yaptığı derinlemesine görüşmeler sonucunda, çiftlerin altı alanda zorluk çektiğini tespit etmiştir. Bu unsurlar; çocukları veya daha geniş olarak anne ve babaları içeren kararlar, kayıplar, dini pratiklere katılımın farklı düzeylerde olması, anlaşmazlıklardaki din faktörünü olduğundan daha fazla vurgulamak ve bunu yaparken diğer faktörleri kaçırmak, çiftlerden birinin diğerinin inancına uyum sağlamasının beklenmesi ve çiftlerden birinin çocuklarına veya eşine karşı dışlanmışlık hissi yaratan gelenek ve pratikler şeklinde özetlenmiştir.

Mezhepler arası evliliklerden biri olan Alevi-Sünni evlilikleri, din ve kültür ile ilişkili çok boyutlu sosyal bir gerçekliktir. Tarihi ve sosyal bağlam içerisinde, Alevi ve Sünnilerin mezhepler arasında yapılan bu evliliklere karşı çıkmasının farklı sebepleri bulunabileceği ifade edilmektedir. Bu düşünceye göre Aleviler, Alevi kimliğini korumak için bu evliliklere karşı çıkmaktadırlar. Çünkü özellikle Alevi bir kadının Sünni bir erkekle evlenmesi ile kadın artık Alevi olarak düşünülmeyecek ve doğacak çocuklar da Alevi kültüründen uzak olacaklardır. Sünniler ise evlendikten sonra dini gereklerin yerine getirilemeyeceği endişesi ile bu tür evliliklere karşı çıkmaktadırlar (Çarkoğlu & Toprak 2007, 56). Yapılan evliliklerde Alevilerin, Sünnilere göre daha yüksek oranda asimile olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını belirttikleri ve bu yüzden de bu evliliklerle ilgili olarak daha katı sınırlar çizdikleri görülmektedir (Akbaş 2010, 83).

Araştırmanın Yöntemi

Alevi kadın-Sünni erkek ve Sünni kadın-Alevi erkek çiftleri kapsayan saha çalışmasında, derinlemesine görüşme tekniğiyle veriler toplanmıştır. Berlin’de 5 kadın, 5 erkek olmak üzere 10 kişiyle, İstanbul’da 25 kadın ve 25 erkek olmak üzere 50 kişiyle görüşülmüştür. Görüşmeler için kadın ve erkek sayısının eşit olmasına dikkat edilmiş, 30 erkek ve 30 kadın olmak üzere toplam 60 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, 20-65 yaşları arasında, hepsi kentte, İstanbul veya Berlin’de yaşayan, farklı mezhepten biriyle (Alevi kadın-Sünni erkek ve Sünni kadın-Alevi erkek) evlenen çiftler oluşturmaktadır. Çalışmada, hem nicel hem de nitel veri toplama teknikleri kullanılmış, kapalı ve açık uçlu sorular sorulmuştur.

Araştırmaya katılan kadın ve erkekler, kartopu örnekleme yardımıyla belirlenmiştir. Berlin’deki katılımcıların büyük bir kısmı Berlin’de Türklerin oldukça yoğun yaşadığı Kreuzberg’de bulunan AABF (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu) desteğiyle ve görüşme yapılan kişilerin aracılığıyla, kartopu yöntemi ile bulunmuştur. Araştırma yapılan iki ay boyunca Pazar günleri AABF’nin Berlin’deki şubesine gidilip, cenaze yemeği, anma, kutlama gibi sosyal faaliyetlerde bulunularak, katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. İstanbul’da görüşülen kişiler de kartopu tekniğiyle bulunmuştur.

Görüşmeler, 2011 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Berlin’in Kreuzberg semtinde; Ağustos ve Ocak aylarında İstanbul’un farklı semtlerinde yaşayan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler, görüşülenlere uygun olan mekânlarda, bazen iş yerlerinde ama çoğunlukla evlerinde gerçekleştirilmiştir.

Bulguların Değerlendirilmesi

Sosyo-Demografik Veriler

Alevi ve Sünni olmak üzere iki farklı mezhebe mensup iki kişinin aile kurarken yaşadığı tecrübelerle odaklanan çalışmada, görüşülen kişilerin yaş ortalamalarına bakıldığında; 23-34 yaşında olanların %43.3 ile çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. 35-44 ve 45-54 yaş aralığındaki katılımcılar eşit sayıdadır ve her biri 13 kişidir (%21,7). Görüşülenlerin %10'u 55-64 ve %3,3'ü 65-74 yaşları arasındadır.

Katılımcıların doğdukları yerlere bakıldığında; İstanbul'da yapılan görüşmelerde, 50 kişiden 21'i İstanbul doğumlu olduğunu belirtmiştir. Diğer katılımcılar ise Sivas, Antalya, Malatya, Tunceli, Amasya, Ankara, Bingöl, Çorum, Elazığ, Erzincan, Gümüşhane, Hatay, Mersin, Kars, Kırklareli, Manisa, Samsun, Tekirdağ ve Van doğumlu olduklarını belirtmişlerdir. Berlin'de ise 10 katılımcıdan 1'i Berlin doğumludur. Katılımcıların büyük çoğunluğu, Türkiye'de doğup daha sonra Almanya'ya yerleştiklerini belirtmiştir.

Katılımcıların evlilik yıllarındaki dağılım ise şu şekildedir: İstanbul'da yaşayanların %50 oranla ilk beş yılında olan kişiler oldukları görülmüştür. Berlin'de yaşayanlar için ise; 0-5 yıllık evli olanlar %20, 6-10 yıllık evli olanlar %30, 11-20 yıllık evli olanlar %10, 20 ve üzerinde evli olanlar %40 oranındadır.

İstanbul'da yapılan görüşmelerde 50 kişiden 21'i (%42) çocuğu olmadığını, 12'si (%24) 1 çocuğu olduğunu, 15'i (%30) 2 çocuk sahibi olduğunu, 1 kişi (%2) 5 çocuğu, 1 kişi de (%2) 6 çocuğu olduğunu belirtmiştir. Berlin'de ise, 10 kişiden 2'si (%20) çocuğu olmadığını, 3 kişi (%30) 1 çocuğu olduğunu, 1 kişi (%10) 2 çocuğu olduğunu, 4 kişi (%40) 3 çocuğu olduğunu belirtmiştir.

İstanbul'da yaşayan katılımcıların %12'si ilkokul mezunu, %26'sı lise mezunu, %54'ü ise üniversite mezunu ve %8'i yüksek lisans mezunudur. Berlin'de görüşülenlerin %20'si ilkokul mezunu, %10'u ortaokul mezunu, %30'u lise mezunu ve %40'ı üniversite mezunudur. Eşlerin eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında, eşler arasında eğitim düzeyi açısından çok fazla farklılık olmadığı görülmüştür. Katılımcıların eşlerinin eğitim düzeylerinde de benzer şekilde lise ve üniversite mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir.

İstanbul'da yapılan görüşmelerde 50 kişinin %60'ı Alevi, %40'ı Sünni olduğunu belirtmiştir. Berlin'de ise görüşülenlerin, %70'i Alevi ve %30'u Sünni'dir. Araştırmada toplamda, %61,7 Alevi ve %38,3 Sünni olmak üzere farklı mezhepten biriyle evlilik yapmış kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Kişilerin Eşlerinin Mezhebinin Farklı Olmasına Yönelik İlk Tepkileri

Katılımcıların %66,7'si, eşlerinin farklı mezhepten olduğunu öğrendiklerinde, bu farklılığı önemsemediklerini belirtmiştir. Kişinin yaşadığı ülke ile farklı mezhepten olmaya verilen tepki arasındaki ilişki incelendiği zaman, İstanbul'da yaşayan katılımcılardan %6'sı olumlu karşıladığını, %28'i olumsuz karşıladığını ve %66'sı önemsemediğini belirtmiştir. Berlin'de yaşayanlardan ise kimse olumlu karşıladığını belirtmezken, %10'u olumsuz karşıladığını, %70'i önemsemediğini ve %20'si fikrinin olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir. Farklı mezheplere sahip olmanın evlilik kararlarında önemli bir etkiye sahip olmadığını belirtenler, dinin kendi yaşamlarında merkezi bir role sahip olmadığını dolayısıyla, bu farklılıkların evliliklerini etkilemeyeceğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

Kadın, Berlin’de yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

‘Biz bu konunun üzerinde durmadık, hiçbir zaman bu farklılık sorun olmadı aramızda. Evlilik ve aile hayatımızda dinin bir etkisi yok’.

Kadın, Berlin’de yaşıyor, Üniversite mezunu, Alevi.

‘İlk tanıştığımız andan itibaren mezheplerimiz biliniyordu. Benim açımdan herhangi bir soru işareti yoktu. Önemli değildi benim için, Alevi olmuş Sünni olmuş. Eşim de öyle davranıyordu, demek ki tepkilerini gizlemiş’.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, Sünni.

‘İlk tanıştığımızda sevgilimin farklı mezhepten olması, ikimizin de köklü ve fanatik bilgi tabanı olmadığı için sorun yaratmadı. Bu konuda karşılıklı saygıya dayalı bilgi edinme yolunu belirledik’.

Erkek, İstanbul’da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

‘Olumlu karşıladım. Zaten önceden de çok sevdiğim Alevi arkadaşlarım vardı. Bu yüzden benim için fark eden bir şey olmadı’.

Katılımcılardan bazıları ise, evlenecekleri kişinin farklı mezhepten olduğunu öğrendiklerinde, bazı çekinceler yaşadıklarını ifade etmiştir. Çekince yaşanılmasının sebepleri arasında en çok vurgulanan konu, evlenecekleri kişinin ve ailesinin muhafazakâr ve tutucu davranışlarıdır. Eşlerden birinin dini yaşamı konusunda katı kurallara sahip olmasının, evliliğin ilerleyen dönemlerinde büyük sorunlar yaratabileceği vurgulanmaktadır. Katılımcılardan bazıları, bu katı tutumlar yüzünden ilk aşamada sorun yaşamadıklarını ancak daha sonraki dönemlerde bazı sıkıntılar yaşadıklarını belirtmiştir. Muhafazakârlıkla birlikte, iki tarafın dini konulardaki farklı yaklaşımları da sorun yaratan konuların başında gelmektedir.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, Alevi.

‘O dönemde 17 yaşında olduğum için bu farklılığın bilincinde değildim, o bir anlık hevesle düşünemedim. Bunlar namaz kılıyor, oruç tutuyor, senin yapmadığın şeyler, nasıl olacak diye düşünmedim’.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, 23 yaşında, Üniversite mezunu, Alevi.

‘İlk önce biraz korktum, daha sonra karşısında ezilmemek için ben de tepki verdim. Din konusu başlamadan önce evliliği düşünüyordum ama din konusunda baskıcı olduğu için kafamda soru işaretleri başladı. Kapanmamı istemezdi, modern bir bayanla evlenmek istiyorum derdi. Ama açık giyinmeme ve makyaj yapmama kızılıyordu. İçki içmemi istemiyordu, sadece yanında içebilirmişim. Ramazan’da içmeme çok kızılıyordu. Bu durumda kafamda soru işaretleri yaratıyordu’.

Cinsiyet bağlamında, örneklemin yarısını oluşturan kadınların hiçbiri erkek arkadaşlarının farklı mezhepten olduğunu öğrendiğinde olumlu düşündüğünü belirtmemiştir. Kadınların %30’u olumsuz düşündüklerini, %63,3’ü ise bu durumu önemsemediklerini, %6,7’si fikirlerinin olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir. Erkeklerin ise, %10’u ilk öğrendiği zaman olumlu düşündüğünü, %20’si olumsuz düşündüğünü ve %70’i bu farklılığa önem vermediğini belirtmiştir.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

'İlk öğrendiğimde ailesi istemez diye düşündüm, ondan çekincelerim oldu ama sadece onunki değil, benim ailem de problem yarattı'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 25 yaşında, Üniversite mezunu, Alevi.

'Üzuldüm. Bu işin sonu olmaz diye düşündüm. Elbet bir yerden problem çıkacaktı. İlk, aileleri düşündüm. Onun koyu olduğunu da biliyordum, ondan sorun çıkar diye düşündüm. Ama onun için sorun yoktu çünkü en başta şartını koymuştu, benim ona uyacağımı düşünüyordu. Bir evde iki mezhep olmaz demişti. Kadın olduğum için kocamın mezhebine geçmem gerektiğini söylemişti'.

Kişinin yaşadığı ülkenin ilk tepkiyle ilgisi incelendiği zaman; İstanbul'da yaşayanlardan %6'sı olumlu karşıladığını, %28'i olumsuz karşıladığını ve %66'sı önemsemediğini belirtmiştir. Berlin'de yaşayanlardan ise kimse olumlu karşıladığını belirtmezken, %10'u olumsuz karşıladığını, %70'i önemsemediğini ve %20'si fikrinin olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, Üniversite mezunu, 28 yaşında, Sünni.

'Açıkkası yabancılardım, ön yargılıydım. Aleviliği tam olarak bilmiyordum. Ama eşim Almanya'da doğup büyüdüğü için onun için önemli değildi'.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, 50 yaşında, Alevi, dede soyundan geldiğini ve 16 Cemevi'ne baktığını belirtmiştir.

'Kötü bir şey düşünmedim, tıpkı Alevi biriyle olacağım gibi eşime de aynı nazarla baktım. Sürekli olarak Aleviliğin yetmiş iki millete aynı nazarla baktığını dile getiriyoruz. Eğer eşimle ilgili en ufak bir kuşku olsaydı, bu dediğimle çelişmiş olurdu. Ayrıca bu konuyla ilgili Alevilikte rızalık çok önemlidir. İlk önce eşime sordum beni bu şekilde kabul eder mi diye'.

Görüşülenlerin, eşlerinin farklı mezhepten olduğunu duyduklarındaki tutumları konusunda, kadınların erkeklere göre, Alevilerin de Sünnilere oranla daha çekingen ve kuşkuyla yaklaştıkları söylenebilir. Çoğunlukla kişiler, ailelerinin düşüncelerini az çok bildiklerinden, eşlerinin farklı mezhepten olduklarını ilk duyduklarında ailelerinin tutumunu tahmin ederek, tepkide bulunmuşlardır. Çatlı (2008, 91), Alevi ailelerin özellikle kız çocukları bakımından bu evliliklere olumsuz tepki verdiklerini belirtmiştir. Alevi aileler, sülaleye bir yabancı etkenin girmesi endişesi, çocuklarının kültür farklılığı dolayısıyla mutsuz olacakları ön yargısı, karma evlilik ile örfelere sadakatsizlik yapıldığı inancı ve doğacak çocuğun Alevi olmayacağı düşüncesi ile çocuklarının Sünni biriyle evlenmesine karşı çıkma eğilimindedir.

Birlikteliğe Ailelerin Tepkisi

Mezhepler arası evlilikler söz konusu olduğunda, kız ve erkek çocuklarının evlenmesi hususunda ailelerin farklı tepkiler verdiği düşünülmektedir. Yapılan çalışmada da benzer bir sonuç çıktığı söylenebilir. Cinsiyet ve ailenin verdiği tepki arasındaki ilişki incelendiğinde; hiçbir kadın ailesinin olumlu tepki verdiğini belirtmezken, erkeklerin %13,3'ü (4 kişi) ailesinin olumlu tepki verdiğini belirtmiştir. Olumsuz tutumla karşılaştığını belirten 18 kadın (%60) ve 10 erkek (%33,3) bulunmaktadır. 6 kadın (%20) ve 14 erkek (%46,7) ailesinin bu farklılığı önemsemediğini belirtmiştir. 6 kadın (%20) ve 2 erkek (%6,7) ise, ailesinin tutumunun olumlu

yönde değiştiğini belirtmiştir.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 30 yaşında, Sünni.

'Ailem de benim gibi normal karşıladı. Neden Alevi birini buldun gibi sorular sormadılar'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 23 yaşında, Alevi.

'Önce tepkiyle karşıladılar ama zamanla alıştılar. Alışmalarına sebep de, ailelerin tutucu bir yapısı olmaması, siyasi düşüncelerin biraz daha aynı paydada buluşuyor olmasıydı sanırım'.

Görüşme yapılan çiftlerin büyük bir bölümü, evlilik kararlarını ailelerine açtıkları zaman olumsuz tepkilerle karşılaştıklarını belirtmiştir. Bu durum özellikle kız tarafı için geçerli olmakla birlikte, erkeğin ailesi tarafından da olumsuz tutum sergilenmiştir.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 25 yaşında, Sünni.

'Annem biliyordu ve çok tepkiliydi. Olayı babama söylediğimde çok sinirlendi, çok büyük kavgalar ettik, babam beni evden kovdu. Aylarca konuşmadı benimle. Ben ise, kararımın kesin olduğunu ama onların rızası olmadan hiçbir şekilde evlenmeyeceğimi söyledim. Bütün akrabalarım sırayla konuştu benimle vazgeçmem için. Konuyu biraz zamana bıraktım. Konuyu tekrar açtığımda kıyametler kopmaya devam etti. Babam bu kez beni kovmadı ama bizi terk edeceğini söyledi. Bu kez anneannem ve annemin birkaç akrabası babamla konuşup ikna etmeye çalıştı. Bu durum çok uzun sürdü. Babam ikna olmadı, hiçbirimizle konuşmadı ama ben sabrettim. En sonunda babam beni kaybetmek istemediğini, bazı şeyleri yutacağını söyledi ve kabul etti'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 30 yaşında, Sünni.

'Annem de babam da olmaz dedi. Annem çevreyi düşünerek çok tepki verdi. Çevre korkusu çok oldu. Biz bu sebepten Müftülüğe kadar gittik, evlenebilir miyim diye. Müftü de, 'sen ibadetlerini yerine getirirsen olabilir' dedi'.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 32 yaşında, Alevi.

'İlk gelinleri de Sünni olduğu için ailem tedirgin oldu. Ağabeyimin karısı bizden sakladı Sünni olduğunu, daha sonra öğrendik. Ağabeyimi yengem kendi ailesine çevirdiği için önce istemediler. Ablam da Sünni biriyle evlendi, boşandı. Bütün bu kötü örneklerden dolayı başta olumsuz karşıladılar. Daha sonra baktılar olacak gibi değil, kabul ettiler'.

Kişinin yaşadığı ülke ile ailelerin verdiği tepki arasındaki ilişkiye bakıldığında, Berlin'deki katılımcılardan hiçbiri ailelerine bu konuyu açtıkları zaman olumlu tepki aldıklarını belirtmezken, İstanbul'daki katılımcılardan %8'i olumlu tepki aldığını belirtmiştir. Olumsuz tepki alanların oranı, İstanbul'da %48, Berlin'de %40'tır. Ailesinin mezhep farklılığı üzerinde fazla durmadığını ifade edenler, İstanbul'da %32, Berlin'de %40'dır. İstanbul'da %12, Berlin'de %20 oranında katılımcılar, ailelerinin tutumlarının olumlu yönde değiştiğini belirtmişlerdir.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Benim ağabeyim de Sünni biriyle evlendi. Etraftan çocukların ikisini de Sünnilerle evlendirdiniz diye söylentiler oldu ama ben annem ve babamdan ters bir tepki ile karşılaşmadım. Ben ne karar verdiysem ona saygı gösterdiler'.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

'İlk duyduklarında Alevi olduğu için karşı çıktılar. Ama çok şiddetli karşı çıkanlar olmadı, sadece içleri pek rahat değildi. Teyzem eşimi daha önceden de tanıyordu, eşime kefil oldu'.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

'Eşimin ailesi Türkiye'de yaşıyor. Eşim mektup yazdı: 'Biz evlenmeye karar verdik, evleneceğiz' diye. Onlarda madem öyle bize hayırlı olsun demek düşer demişler'.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Her ikimizin ailesinden de ters bir tepki almadık. Bir de yaşımızdan da dolayı kararımıza herkes saygı duydu'.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, 41 yaşında, Alevi.

'Pek bir bilgim yok ama ilk başta onlar da sorun yaşanabileceğini düşünmüş olabilirler ama sonradan kimse kötü bir yorumda bulunmadı. Zaten üniversite bitirmiş olduğumuz için, kendi kararlarımızı kendimiz alabilme özgürlüğüne sahibiz. Sonuçta o evliliği yaşayacak olanlar da biziz'.

Çocuklarının farklı mezhepten biriyle evlenmeye karar verdiğinde, ailelerin büyük çoğunluğu bu durumu soru işaretleri ile karşılamıştır. Ancak bu ailelerin, çocuklarının evliliklerinde sorunlar yaşaması konusundaki çekincelerinin yanında, yapılacak evliliklere yönelik sert tepkiler göstermeyip, engellemeye çalışacak eylemlerde bulunmadıkları görülmüştür. Bu durumlarda katılımcılar özellikle yaşlarının ve eğitim durumlarının evlilik kararlarının aileleri tarafından sorgulanmasına engel olduğunu vurgulamışlardır.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

'Ailem ikiye bölündü. Annem ve babam beni sildiler, iki yıl konuşmadılar. Ağabeyim de Almanya'da yaşamasına rağmen sekiz yıl konuşmadı benimle. Ama ablalarımınla görüşüyordum. Ailem ayrıca evlilik esnasında Sünniliğe ait belirli ritüelleri yerine getirmediğimiz için de kızgınlarımış. Torunları olduktan sonra barıştılar benimle. Barıştıktan sonra en iyi damat eşim oldu. En çok O'nu seviyorlar'.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Ben çocukluğumda Almanya'ya geldim, ablamlarla birlikte yaşıyorduk. Ailem Türkiye'de kaldı. Ailem uzakta olduğu için pek tepkide bulunamadılar. Ama ilk başlarda ablam sorunlar yaşanacağını düşünerek karşı çıktı'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Ortanca ablam tepki göstermişti, insanlar zaten evlenirken bir sürü sorun oluyor, bir de bu sebepten ayrıca sorun çıkarsa daha büyük zorluk çekeceğimi söyledi. Annem de, aynı şekilde düşünüyordu. Bizim ailemize uygun, anlaşabileceğimiz birinin olmasını istiyordu. Annem çok tepki liydi, istemiyordu'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Sünni, 28 yıllık evli.

'Konuyu anneme ilk açtığımda aşırı tepki verdi, biraz bekle ağabeyin askerden gelsin O'na soralım dedi. Ben o sırada başka bir ailenin yanında kalıyordum. O aile de çağdaş olduğu halde aşırı tepki verince, ben onları bırakıp kendi ailemin yanına geldim. Öz ağabeyim bahçede bütün çeyizimi yaktı, çivili ayakkabısıyla beni dövdü. Bir hafta hastanede yattım. Eşim benimle görüşebilmek için sokaklarda yattı. En sonunda annem eşimi çağırdı, 'sen bu kızı mutlu edeceksen al götür' dedi. Bana da: 'Sen de kızım bir daha ne gel ne de ara dedi'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 50 yıllık evli, Sünni (Eşinin ilk karısıyla aynı evde kuma hayatı yaşadıklarını belirtmiştir).

'Ailem adresi buldu, arkamdan geldiler. Beni öldüreceklerinden korktum. Jandarma komutanı korudu bizi. Beyimin evli olması da problemdi ama en çok 'sen Alevi ile nasıl evlenirsin 'diye sordular. Çok defa beni kaçırmaya çalıştılar. Çocuklarım olduğunda bile beni geri döndürmeye uğraştılar. İlk altı ay falan saklandık. Kötülükle başa çıkamayacaklarını anladıklarında, barışmayı denediler. Beni eve çağırdılar ama ben niyetlerini bildiğim için gitmedim'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Eşimin ailesi ilk başlarda çok baskı yaptı. Özellikle annesinin içi hiç ısınmadı, yıllar geçtikçe azaldı ama yine de devam ediyor. Kendi içimizden olaydı, niye benim oğlumun parasını bir Alevi yiyor diye yüzüme vuruyor. Babası da aynı şekilde. Onlar yüzünden eşimle bazen kavga ederiz. Eşim çok iyi ama bazen etkileniyor. Diğer akrabalarından öyle bir şey görmedim'.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Annesi evleneceğin kişinin Alevi olduğunu kimse bilmesin, kimseye söyleyemeyin demiş. İlk etapta ağabeyleri bile bilmiyordu. Dayılarına, akrabalarına bizim Alevi olduğumuzu söylemediler'.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, 33 yaşında, Alevi.

'Onların tepkileri gizlendi. Eğer tepki verdilerse bana yansımada. Hoşgörülü davranıyorlardı ama geçiciymiş. İlk zamanlar birkaç küçük sorun dışında her şey güzeldi. İbadet baskısı gibi herhangi bir baskı söz konusu değildi. Ama daha sonra gerçek yüzlerini gösterdiler. Ailesinin yanında kıyafet serbestliği yok, domuz etine karşı aşırı nefretleri var (domuz yağı içeren bir ürün aldığım için eşimden dayak yedim). Çocukluğundan itibaren annesi eşime Alevilere yönelik nefret aşılmaş'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 38 yaşında, Alevi.

'Onlar da kesinlikle istemediler, hatta hocalara falan gitmişler, ben sonradan duydum. Esas sorunlar evlendikten sonra başladı. Beni mutfağa sokmazlardı. Eşimin erkek kardeşi arkamdan gelirdi ben yemeklere dokunuyor muyum diye. Gece zorla kaldırırlardı, oruç tut diye. Başımı örtmem, uzun etek giymemle ilgili baskı yaparlardı. Bir kere-sinde, yemeği ben yapmadığım sadece tepsiyi taşıdığım halde eşimin kardeşi tepsiyi yerle bir etti'.

Bazı ailelerin, çocuklarının farklı mezhepten biriyle evlenmek istediklerini öğrendikleri zaman bu farklılıkları önemsemeyerek, olumsuz bir tavır takınmadıkları; bazı ailelerin ise bu evlilikleri engellemek için çeşitli yollara başvurdukları, çocuklarını reddetme noktasına geldikleri görülmektedir. Aileler, çocuklarının dini konularda çeşitli baskılar görecekları, evlilikleri içinde ortak noktalarda buluşmakta zorluk çekecekleri düşünceleri ile bu evliliklere sert tepkilerde bulunmaktadır.

Ailelerin farklı dini eğilimleri ve diğer gruplara yönelik önyargıları gibi sebeplerle kişiler, farklı mezhepten biriyle evlilik kararı aldığında aile üyeleri ile çatışmalar yaşayabilmektedir. Ailelerin evlilik kararına karşı çıkmasının ardından başlayan sıkıntılar, eşlerin ilişkilerini de olumsuz etkilemekte ve bu durum evlilik süresince de devam edebilmektedir (Balkanlıoğlu 2011, 306-307).

Özellikle muhafazakâr eğilimleri olan aileler çocuklarının farklı mezhepten biriyle evlilik yapmasına karşı çıkabilmektedir. Aileler, çocuklarının böyle bir evlilik yaptığında mutsuz olacağı ve dini eğilimlerinin değişeceği, doğacak çocukların dini eğitimlerinin yetersiz kalacağı gibi endişelerle bu evliliklere karşı çıkmaktadırlar. Vaaler, Ellison ve Powers (2009, 918) ailelerin bu evlilikleri onaylamadığı durumlarda eşlerin bazı aile üyeleri ile ilişkilerinin kopması gibi durumları yaşayabildiklerini belirtmektedir. Böyle durumlarda evlenmek isteyen kişiler, evlilik kararları ve aile ilişkileri arasında seçim yapmak zorunluluğu ile karşılaşmaktadır.

Ailelerin Tanışması

Evlilik öncesi ailelerin tanışma aşaması, çiftlerin kuracağı ailenin devamlılığı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Ailelerin tanışması esnasında sorun yaşanması konusunda Berlin ve İstanbul karşılaştırıldığında, %18 farkla Berlin'de yaşayanların ailelerin tanışmasında İstanbul'da yaşayanlardan daha fazla sorun yaşadıkları görülmektedir. Berlin'de ailelerin tanışmasında sorun yaşandı diyenlerin oranı %50 iken, bu oran İstanbul'da yaşayanlarda %32'dir. Berlin'de yaşayanların ailelerinin genelde Türkiye'de olması ve tanışmada uzaklığın etken olması önemli bir sebep sayılabilir.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

'Sorun diyemem ama soğuk bir hava vardı. Ama ters tepkilerde bulunup ortamı bozmaya kimse teşebbüs etmedi'.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

'Eşimin Almanya'da tanıdığı yoktu, o anlamda tanışma olmadı. Sadece iki sene sonra ben, eniştem ve ablam eşimin ailesiyle tanışmaya gittik. Diğer aile üyeleri tanışmadı, ihtiyaç da hissetmediler. Biz de zorlamadık'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, 19 yıllık evli, Alevi.

'Hiç sorun yaşanmadı ama sonra görüşmediler. Yirmi yıl oldu ama hala

aralarında soğukluk var, görüşmezler. Görüşmeme sebeplerini mezhep farklılığından ziyade kültür farklılığına bağlıyorum’.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, Üniversite mezunu, 6 yıllık evli, Alevi.

‘Ailelerin tanışması çok resmi oldu. İstediler ve bitti. Düğünümüze de hem onun tarafından hem de benim tarafımdan birçok akrabamız katılmadı’.

Genel olarak bakıldığında, ailelerin çocuklarının evlilik kararını, ilk duyduklarında olumsuz tepki verdikleri ancak çocuklarının kararlı olduğunu gördükleri zaman, tanışmayı kabul ettikleri ve bu tanışma esnasında iki tarafın da elinden geldiğince sorun yaratmamaya çalıştığı görülmüştür.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

‘Babam bütün içindikileri döktü. Kültürlerimizin, inanışlarımızın, davranışlarımızın hiçbir şekilde birbirine uymayacağını söyledi. Onun dışında herhangi bir gerginlik yaşanmadı’.

Erkek, Berlin’de yaşıyor, Alevi.

‘Çok sorunlar yaşandı, her iki taraf da istemedi. Her iki tarafın da birbirleriyle ilgili ön yargıları vardı. Özellikle Sünniler daha da önyargılı bu konuda. Olmuyor bir yerden sonra kırılıyor, sorun yaşanıyor. Abdest alma ve namaz kılma konusunda baskı yapılıyor. Bir zamandan sonra her konuda zıtlaşıyorsunuz’.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, 48 yaşında, Sünni.

‘Babamın amcaları hatim indirmiş insanlardı. Beni istemeye geldiklerinde Allah’ın emri, Hz. Muhammet’in kavliyle değil de; İmam Cafer’in mezhebiyle demeleri çok problem oldu. Bunun üzerine herkes bir şey söyledi. Amcam: ‘Siz kızılbaş mısınız, mum söndü mü yapıyorsunuz?’ deyince babam merak etmeye başladı. Amcama sormuş, O da ‘Başka birini bulamadınız mı?’ demiş’.

Ailelerin tanışması esnasında katılımcıların ifade ettiği gibi herhangi bir sorun yaşanmazken, bazı tanışma anlarında da tartışmaların yaşandığı, soğuk bir ortamın söz konusu olduğu görülmüştür. Aileler, çocuklarının yapacakları evliliğe olan tepkileri doğrultusunda tanışma esnasında da tepkilerini dile getirmişlerdir. Aile büyüklerinin özellikle dini konularda karşı çıktıkları ve mezhepsel önyargılardan kaynaklanan düşüncelerini dile getirdikleri ifade edilmiştir. Maurer 1997, 32), evlenecek kişilerin ailelerinin tanışması esnasında zorlu tartışmalara ve kutuplaşmalara maruz kalabileceklerini savunmaktadır.

Evlilik Kararına Çevreden Gelen Tepkiler

Görüşülenlerin %71,7’si evliliklerine akrabalarından ve yakın çevrelerinden karşı çıkanların olduğunu belirtirken, %28,3’ü çevrelerinden evliliklerine karşı herhangi olumsuz tutum olmadığını belirtmiştir. Yüzdelere bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğunun, ailelerinin tepkisinin yanında, yakın çevrelerinden de bazı olumsuz tepkiler aldıkları görülmektedir.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, 38 yaşında, 4.5 yıllık evli, Alevi.

‘Karşı çıkan hiç olmadı. Çünkü bizim taraftan bu tür evlilikler çok oldu. Ama bizim dede dediğimiz kişi düğünümü gelmedi. Ama başka bir dedeye’

sordum o dede: 'Sen Alevi olduğunu söylediyse, neden olmasın? Hayırlısı olsun' dedi.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 40 yaşında, Alevi.

'Etraftan bazı insanlar Sünni biriyle evlendim diye benimle görüşmedi. Eşimin ailesi, evlatlarını reddettiler ama daha sonra arayıp gönlünü almaya çalıştılar. Ama ilk yıllar çok zorluk çektik. Planlar yaptılar. Eşimin teyzesi benimle konuşmaya geldi. 'Ablam da eniştem de istemiyor ayrılmanız lazım' dedi. Eşimin abisi de 'Sen Alevisin ayrılmanız lazım' dedi'.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 42 yaşında, Sünni.

'Evlendiğimiz takdirde diğer evliliklerden daha fazla problem yaşayacağımızı düşünenler bir şeyler söylediler. Ama uzatamadılar, kararımızı etkileyemediler'.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, 46 yaşında, Sünni.

'Evliliğimize karşı çıkanlar oldu hatta çevremizden bile söz söyleyenler oldu. Çünkü her iki tarafın da önyargıları vardı. İlk başta bu ön yargılar yüzünden çok sorun yaşadık. Kendi ailemizden değil de özellikle çevreden. Eşim camiye gitmiyor diye eniştem eşime kâfir demiş. Bunu eşim duyunca üzüldü tabi. İster istemez sorunlar yaşandı. Eşim tartışmaktansa o çevreden uzak kaldı. Şu anda annem eşimi Sünni damadından daha çok sever'.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 54 yaşında, 31 yıllık evli, Sünni.

'Evlendiğimiz zaman Alevi Sünni ayrımı çoktu, öyle evlilikler çok olmuyordu. Çevremdekiler sabit fikirliydi, mutluluk olmaz diyorlardı. Çocuklar olduğunda da mutsuz olacaklarını ve onlara melez denileceğini söylüyorlardı. Sanki melezlik kötü bir şeymiş gibi'.

Mezhepler arası yapılan bu evliliklerin grubun homojenliğini ve dini birliği bozduğunun düşünülmesi (Kalmijn 1998, 789), her iki mezhep üyelerinin de geçmişten gelen kötü tecrübeleri ve birbirleri hakkında sahip oldukları ön yargılar, çevreden gelen olumsuz tepkilerin altında yatan sebeplerden bazılarıdır. Evlenecek çiftlerin iki farklı gelenekten geldiğinin düşünülmesi, aile içinde ortak noktada buluşmanın zor olacağı gibi sebepler dolayısıyla çiftler, ailelerinin yanında yakın akrabaları ve çevrelerinin de evliliklerini engellemeye çalıştıkları durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Ancak Balkanlıoğlu'nun da (2011, 312) belirttiği gibi, kişiler yakın çevrelerinden olumsuz tepkiler almalarına rağmen, evlilik kararlarında ısrarcı olmaya devam etmektedirler.

Ailelerin Çocuklarının Dini Eğitimleri Konusundaki Tutumları

%61,7'sini Alevilerin ve %38,3'ünü Sünnilerin oluşturduğu çalışmada, görüşülenlerin %3,3'ü çocuklarını Alevi, %25'i Sünni gelenekleri doğrultusunda yetiştirdiklerini belirtmiştir. Ayrıca büyük çoğunluk (%60) çocuklarına dini eğitim vermediklerini dile getirirken, %11,7'si ise çocuklarını her iki mezhebi de öğrenecek şekilde büyüttüklerini ifade etmiştir.

Kadın, Berlin’de yaşıyor, 35 yaşında, Alevi.

‘Çocuğuma Arapça öğretmeye çalışıyorlar. Belirli çocuk kitaplarının yerine dini içerikli kitapların okunmasına yönelik baskı uyguluyorlar. Onlara göre çocuğum Alevi değil. Aleviler Yahudilere benziyorlar, anneden Alevilik geçiyor. Bunu düşünmelerine rağmen çocuğum kesinlikle Alevi olamaz’.

Erkek, İstanbul’da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

‘Çocuğumuz henüz yok. Ama Alevi geleneğine göre yetiştirmeyeceğimi söyleyebilirim. Eşim herhangi bir din eğitimi vermeme konusunda ısrarlı. O da ailesinden dini bir eğitim almamış. Alevi dini gereklerini de yerine getirmez. Ama ben çocuğumu İslamiyet’e göre yetiştiririm. Yerine getirmezse de üzülürüm’.

Katılımcılar arasında, çocuğumuzu Alevi mezhebine göre yetiştiriyoruz diyenler, Sünni mezhebine göre yetiştiriyoruz diyenlere oranla oldukça azdır. Çocukların Alevi mezhebine göre yetiştirildiği durumlar incelendiğinde ise, Alevi babaların baskın rol oynadığı görülmektedir.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, İlkokul mezunu, 50 yıllık evli, Sünni.

‘Eşim geleneklerine çok bağlıydı. Çocuklarımı da öyle yetiştirdi. Çocuklarım Aleviyiz derler, Alevilerle de evlendiler. Zaten benim tarafıma yakın değiller. Alevi çevrede büyüdüler’.

Çocukların Alevi ya da Sünni geleneklerine göre yetiştirilmesi söz konusu olduğunda, erkeklerin baskın bir rol oynadıkları görülmektedir. Görüşmeler sonunda, aile içinde dini eğitim söz konusu olduğunda erkeklerin yüksek oranda inisiyatif sahibi oldukları söylenebilir.

Erkek, Berlin’de yaşıyor, Alevi.

‘Üç kızım var. Kur’an kursu dâhil herhangi bir dini eğitim yerine göndermedim. Eğer gitmek isteselerdi gönderirdim, bir şey demezdim. Gitsin, görsün yasaklar iyi değildir. Aynı şekilde en küçük kızım kiliseye gitmek istedi. Merak etmiş, ses etmedim. Üç kere falan gitti, sonra kendiliğinden vazgeçti’.

Kadın, İstanbul’da yaşıyor, Alevi.

‘Okulda aldığı dini eğitimin dışında herhangi bir şey yapmıyoruz. Babası geçen bayram namazında benimle gel deyince oğlum gitmek istemedi, gitmedi’.

Yaşanan ülke ve çocukların dini eğitimleri konusunda Berlin’de yaşayan katılımcıların, İstanbul’da yaşayanlara oranla daha az yönlendirici oldukları görülmüştür. Berlin’de yaşayan katılımcılar, çoğunlukla dini tercih konusunda çocuklarını özgür bıraktıklarını belirtmişlerdir. Berlin’deki katılımcılar, daha yüksek oranda ‘çocuğumu dini eğitim konusunda serbest bıraktım, herhangi bir dini eğitim vermiyorum, okulda da verilmesini istemiyorum’ şeklinde ifade etmiştir.

İki farklı mezhepten gelen kişilerin aile yaşantılarında çocuklarının dini eğitimi konusu hem evlilik kararı alan kişileri, hem de bu kişilerin ailelerini ilgilendiren konuların başında gelmektedir. Doğacak çocukların hangi mezhebe göre, nasıl bir eğitimle yetiştirileceği en çok vurgulanan sorun alanlarından biridir. Çocukların dini eğitimleri konusunda erkeğin kadından

daha muhafazakâr olduğu konularda çocuk yetiştirme konusunda tartışmalar yaşandığı vurgulanmaktadır (Curtis & Ellison 2002, 553-563). Yapılan görüşmelerin bazılarında da erkeklerin başta çocukların dini eğitimi konusu olmak üzere kendi mezhebine ağırlık vermeye çalıştığı hatta diğer mezhebi göz ardı ettiği örnekler olduğu görülmüştür.

Aile İçinde Alevi ve Sünni Geleneklerin Yerine Getirilmesi

Katılımcıların %61,7'sinin Alevi ve %38,3'nün Sünni olduğu araştırmada, görüşülenlerin %31,7'si Alevi geleneklerini yerine getirdiklerini belirtmiştir.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

'Eşim Muharrem orucunu tutmuyor. Özellikle ülkeden uzakta olduğumuz için burada zor. Ama eşimle birlikte Cemlere katılıyorum. Hatta eşim, Aleviliği benden daha iyi biliyorsun diye bana takılır'.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Ben Muharrem orucunu tutuyorum, eşim tutmuyor ama yapılacak bir şey varsa yapıyor. Büyük oğlum da tutar'.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Dede olduğum için Alevi geleneklerinin hayatımızın içinde yeri önemli. Şu an daha yeni evli olduğumuz için çocuğumuz yok. Önceki evliliğimden olan oğlum da evli, bizimle yaşamıyor. Ben Muharrem orucunu tutarım, eşim tutmak isterse tutar, istemezse sen niye oruç tutmuyorsun demem'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Kesinlikle tutmaz, Muharrem orucunu çok saçma buluyor. On iki gün su içmemek, et yememek resmen işkence diyor. Ama ben oruç tuttuğumda saygılı mesela yanımda su içmez'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Hızır orucu, On iki İmamlar orucu kesinlikle yok. Hacı Bektaş'a gitmek istedim, izin vermedi. Ne işin var orada kışın git, yazın gitmen şart mı dedi'.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Sünni.

'Biz tutmuyoruz ama ikimizin ailesi de Muharrem orucunu tutar. Ama bizim Muharrem orucumuz eşimin ailesinin tuttuğundan biraz daha farklı. Bizimkiler on iki gün tutmazlar'.

Alevi geleneklerinin yerine getirildiğinin belirtildiği görüşmelerde; Muharrem orucu, Hızır orucu, Cem törenine katılım vurgulanan ibadetlerdir. İbadetlerin yerine getirilmesi konusunda 60 katılımcıdan 3'ü evlendikten sonra dini ibadetlerini yerine getirmekte zorlandığını belirtmiştir. 3 katılımcı da kadındır ve Alevi olduklarını ifade etmişlerdir, 2'si İstanbul'da 1'i Berlin'de yaşamaktadır.

Aile içinde Sünni geleneklerini yerine getiriyoruz diyenlerin oranı ise, Alevi geleneklerini yerine getiriyoruz diyenlerden oldukça fazladır. Katılımcıların %61,7'sinin Alevi ve %38,3'nün Sünni olduğu araştırmada, Sünni geleneklerini yerine getirenlerin oranı %70'tir.

Aile içinde Sünni mezhebinin gerekliliklerini yerine getirdiklerini belirten katılımcılar özellikle, Ramazan ayında oruç tutmak, namaz kılmak gibi ibadetleri dile getirmişlerdir. Bunlar dışında, ifade edilen Kurban Bayramı ve Şeker Bayramı'nın sadece Sünni geleneğe ait olmadığı, Alevilerin de bayramı olduğu vurgulanmıştır.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Ramazan orucunu elimden geldiğince tutmaya çalışırım ama bu evlendikten önce de böyleydi. Eşim de tutar. Eşim Cuma'ya gider. Eşim dini bir cemaate üye ama hiçbir zaman dini bir baskı yapmaz bana'.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Eşim evlenmeden önce de oruç tutmazmış, evlendikten sonra da tutacağını sanmıyorum. Bunun dışında, Kurban ve Şeker Bayramı gibi dini bayramlarda da ziyaretlere gidilir, misafir kabul edilir. Elimizden geleni yaparız'.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Eşimle Alevi-Sünni ayrımı hiç olmadı hayatımızda. O bizim cenazelerimize geldi, ben onunkilere gittim. Benim babam Muharrem orucunu tutar, annem tutmaz çünkü annem de Sünni. Ama Muharrem'de babamların evine gidildiğinde, kültürümüzün gerekliliklerini yerine getiririz hep birlikte. O da bize uyum sağlar. Bende aynı şekilde onların kültürü ne gerektiriyorsa onu yaparım. Kayınvalidemin sekiz gelini var ve bir tek ben varım mezhep farklılığı olan ama içlerinde en çok beni sever. Eşimin ailesi çok dindardır, namazında niyazında insanlardır. Ama eşim farklı, Ramazan orucunu tutmaz bu konuda bana da baskı yapmaz'.

Yaşanılan yer, bireylerin ibadetleri üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda, İstanbul'da yaşayan katılımcıların %68'i, Berlin'de yaşayan katılımcıların %80'i Sünni gelenekleri yerine getirdiklerini dile getirmiştir.

Kadın, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Bayramlarda ziyaretler oluyor ama özellikle bir kutlama yapılmıyor. Bu, bizim için daha çok bir toplanma günü'.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Kurban ve Şeker Bayramları'nda eşim ailesini ziyarete gidiyor. Aynı şekilde eşe dosta ziyaretlere gidiyoruz. Eşim ilk zamanlar oruç tutardı ama evliliğin ilerlemesiyle birlikte oruç tutmamaya başladı. Eşimin evlenmeden önce başı kapalıydı, evlendikten sonra başını açtı. Eşimin ve kızlarının başı açık. Eşimin ailesinde bir tek eşim var böyle. Aynı şekilde benim babam Tuncelili (Alevi), annem ise Sünni ama onların evliliklerinde herhangi bir problem olduğunu görmedim. Bayramlar geleneğe göre kutlanıyordu'.

Balkanlıoğlu (2011, 303), Çorum'da Alevi-Sünni evliliğinin çiftlerin dini eğilimlerine etkisi üzerine yaptığı çalışma ile diğer mezhepten kişilerle evlilik yapmış 10 Alevi ve 10 Sünni katılımcının, evlenmeden önce dini tutumları nasılsa evlendikten sonra da aynı şekilde devam

ettikleri sonucuna varmışlardır. Yapılan bu çalışmada da üç kişi dışında katılımcılar, evlilikten önceki dini alışkanlıklarına, evlendikten sonra da devam ettiklerini ifade etmişlerdir.

Çocukları Farklı Mezhepten veya Farklı Dinden Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler

Kendileri de farklı mezhepten insanlarla evlilik yapan katılımcılara, kendi çocukları böyle bir evlilik yapma kararı alırsa, nasıl tepki verecekleri sorulduğunda, büyük çoğunluğu olumsuz tepki vermem şeklinde cevap vermiştir. Görüşülenlerin %90'ı çocuğum farklı mezhepten biriyle evlenebilir, %8,3'ü evlenemez derken, %1,7'si ise kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Sünni.

'Ben insanlara sadece insan gözüyle bakıyorum. Hepimizin yaratılışı aynı ve ayırım yapma hakkını ne kendimde ne de diğer insanlarda bulmuyorum'.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Gelinimizin ve damadımızın bizim farklılıklarımızın bilincine varmış ve kabul etmiş olması lazım. Kendi dışındakileri asimile etme gayretinde olmaması kaydıyla hangi din ve mezhepten olması önemli değil'.

Görüşülen kişilere çocukları farklı dinden birisiyle evlenmek isterse nasıl tepki verecekleri sorulduğunda ise çocuğum farklı dinden biriyle evlenebilir diyenlerin oranı İstanbul'da %72, Berlin'de ise %80'dir.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Damatta düşünürüm ama gelinde olabilir'.

Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

'Kızımın farklı bir dinden biriyle evlenmesini hoş karşılamam. Ama eğer isterse de yardımcı olurum. Sonuçta en son karar onun'.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Sünni.

'Karşı taraf din değiştirirse olur ama öteki türlü olmaz. Ama diğer yandan da bizim sözümüz ne kadar geçer'.

Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

'Hiç öyle bir şey yaşanmadı ama ona olan tepkim Sünni olana göre daha az olur'.

Kendileri de farklı mezhepten biriyle evlilik yapan bu kişilere, çocukları farklı mezhepten veya farklı dinden biriyle evlenmek istediğinde nasıl karşılayacakları sorulmuştur. Alınan cevaplarla birlikte, görüşülenlerin farklı mezhepten veya farklı dinden yapılacak olan evliliğe birkaç katılımcı dışında olumsuz yaklaşmadıkları görülmüştür.

Sonuç

Evlilik, her toplumda var olan ve kültürel beklentilerden büyük oranda etkilenen bir olgudur. Her toplumda farklı boyutlarda da olsa, kimin kiminle, kaç eşle evleneceğini belirleyen bir takım sosyal unsurlar bulunmaktadır. Her toplum, kendi kurallarına göre yapılan evlilikleri desteklerken, kendisine ters düşen evlilikleri ise engellemeye çalışmaktadır.

Modernleşme ile birlikte her ne kadar yapısal olarak bazı değişimler yaşansa da, evliliğin karar verilmesinden, çocukların yetiştirilmesi gibi birçok alanda eşler etki altında kalabilmektedir. Ebeveynler, akrabalar ve çevreden yakın kişiler evlilik üzerinde önemli bir role sahiptirler. Bazen eş seçme özgürlüğü gelenekler, ön yargılar ve ailelerin istekleriyle çelişmektedir. Genel kanı, ebeveynlerin çocukları için homogami evlilik türünü tercih ettikleri yönündedir. Gerçekleştirilen bu çalışmada da, benzer doğrultuda sonuçlar çıkmıştır. Evlenme kararı alan kişiler, bu kararlarını aileleri ile paylaştıklarında çoğunlukla ailelerin evlilik kararına sıcak bakmayıp, kendi mezheplerinden bir gelin veya damat tercih ettikleri görülmüştür. Evlenecek olan kişiler de genellikle mutlu olma şansının daha yüksek olduğunu düşündüklerinden, kendilerine benzer kişileri eş olarak seçme eğilimindedirler.

Aile kurmanın birçok aşamasında kendisini hissettiren unsurlardan birisi dindir. Din yıllar öncesinde olduğu kadar güçlü olmasa da, bireylerin davranışlarını etkilemeye devam etmektedir. Birçok aile için dinin yaşamları üzerindeki önemli etkisi sürmektedir. Aynı dini inanç içerisinde zamanla ayrışmalar şeklinde meydana gelen mezhepler ise, kişilerin eş seçiminde önemli bir etkiye sahiptir.

Makale kapsamında ele alınan ortodoks nitelikli Sünnilik ve heterodoks nitelikli Alevilik, benzerliklere sahip oldukları kadar, birçok farklı özelliklere sahip olan iki farklı mezheptir. Tarihsel süreçte devam eden ön yargılar ise bu farklılıkların derinleşmesine ve sosyal ilişkilerin zayıf kalmasına sebep olmuştur. Ancak günümüzde, Alevi ve Sünni grupların zaman zaman çatışmaya dönüşen ön yargıları eskiye nazaran zayıflamıştır. İki mezhebin birbirlerine karşı olan güvensizliği ve ön yargısı, bu iki farklı gruptan insanların yapmak istedikleri evliliklere engel teşkil etmiştir. Özellikle muhafazakâr ailelerde, kişilerin böyle bir evlilik kararı almaları daha da zorlaşmaktadır. Ancak bu çalışmada, bu tür bir karma evlilik yapma kararı alan kişilerin ailelerinden ve çevrelerinden eskiye nazaran daha ılımlı tepkiler aldıkları görülmüştür.

Berlin’de ve İstanbul’da gerçekleştirilen görüşmeler sonunda, iki şehirden katılımcıların, mezhepler arası evliliğe bakışının çok farklı olmadığı görülmüştür. Berlin’de de, İstanbul’da olduğu gibi özellikle gençler bu tür evliliklere daha olumlu yaklaşmaktadır. Ancak burada dinin göç eden bireylerin yaşamlarındaki etkisinin farklı olduğu ile ilgili bir not düşmek gerekmektedir. Almanya’ya göç eden bireylerin bir kısmı daha seküler bir hayat tarzını benimserken, diğer bir kısmı yabancı kültür ortamında yalnız başına yaşamak zorunda kalışın yarattığı tedirginlik nedeni ile dine öncekinden daha fazla sarılmaya başlamıştır.

Araştırmayla birlikte, şu sonuçlara varılmıştır. İlk olarak, kadınlar böyle bir evlilik kararı aldıklarında, erkeklere oranla ailelerinden ve çevrelerinden daha fazla tepki almaktadır. Hatta kadınların kendileri bile, evlilik öncesinde eşlerinin farklı mezhepten olmasını erkeklere kıyasla daha olumsuz karşılamaktadır. Toplumdaki ataerkil yapının evlilik içinde de etkili olması ile birlikte, kızlarının diğer mezhepten biriyle evlenmesi sonucu geleneklerinden uzaklaşıp, eşinin mezhebinin etkisinde kalacağı korkusu, ailelerin kız çocuklarının yapacağı böyle bir evliliğe olumsuz bakmasına sebep olmaktadır. Diğer bir sonuç ise, günümüzde ailelerin bu evliliklere olan olumsuz tutumlarının zayıflama eğiliminde olmasıdır. Ailelerin olumsuz tutumlarının azalması ve bu evliliklere daha az karışır olmaları ile birlikte, Alevi-Sünni evliliği yapmış bu çiftlerin evlilik hayatlarında bu farklılıktan dolayı daha az problem yaşadıkları görülmektedir. Ancak muhafazakâr bir aileden gelen kişilerin farklı mezhepten yaptığı evliliklerde, kişilerin katı tutumlarına bağlı olarak bazı alanlarda sorunlar ve çatışmalar yaşandığı görülmüştür.

Görüşmeler sonunda, aynı dinin iki farklı mezhebenden gelen kişilerin evlilikleri incelendiğinde, evliliklerin beklenildiği ölçüde problemlili olmadıkları görülmüştür. Araştırmaya dâhil olan evlilikler arasında sorunlu evlilikler kadar uyumlu evlilikler de bulunmaktadır. Evli çiftler, kendi aralarında çok fazla problem yaşamazken, aileler ve akrabaların olaylara

karişmasıyla problemler artmaktadır.

Aileler ilk başta çocuklarını farklı mezhepten birisiyle evlenmekten vazgeçirmeye çalışmakta ama daha sonra çoğunlukla bu durumu kabul etmek zorunda kalmaktadır. Bu evliliklerdeki çatışma konuları evlilik töreniyle başlamaktadır. Bazen aileler ve akrabalar düğüne katılmayı bile reddetmektedirler. Bazı aileler, çocuklarının dini kimliklerinin değişeceği korkusuyla bu evliliklere karşı çıkmaktadır. Evlendikten sonra dini alışkanlıkların devam ettirilmesi konusu, hem aileleri hem de evlenecek kişileri tedirgin eden önemli konulardan biridir. Evlendiklerinde Sünni geleneğin daha baskın olacağı düşüncesi ve kendi mezheplerinin gereklerini yerine getiremeyecekleri korkusu, Alevilerin bu evliliklere daha çekimser bakmalarına sebep olmaktadır. Sünniler ise, ibadet konusunda çatışmalar yaşayacakları olasılığı yüzünden bu tür evliliklere olumsuz yaklaşmaktadır.

Dini törenlere katılımdaki farklılıklar, aile dayanışmasına ve birlikteliğe zarar verebilecek bir durumdur. Yapılan görüşmelerde, dini gelenekler konusunda büyük sorun yaşayan birkaç katılımcı olmakla birlikte genel olarak bakıldığında, bu çiftlerin dini katılım konusunda bir şekilde uzlaşabildikleri görülmüştür. Bir diğer önemli çatışma alanı ise, çocukların dini eğitimi ve gelecekleri konusudur. Çocuklar Sünni geleneğine göre mi yoksa Alevi geleneğine göre mi yetişecekler sorusu zaman zaman tartışmalara sebep olmaktadır. Çocuğun yetiştirilmesi aşamasında çiftlerden birinin mezhebinin ön plana çıkması veya diğerinin mezhebinin etkisinin hiç olmaması, çiftler arasında sıkıntılar yaratmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada, Alevi-Sünni karma evliliği yapmış çiftlerle yapılan görüşmelerde, evliliğin başlangıcı ve devamında ebeveynlerle olan ilişkiler, dini ibadetler, çocukların dini eğitimi, aile içi dini törenler konusunda problemler yaşansa da, bu problemlerin aile içinde bir şekilde çözüldüğü görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akbaş G. (2010). *Social Identity and Intergroup Relations: The Case of Alevis and Sunnis in Amasya*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara 2010.
- Aktaş A. (1994). "Kırsal Kesimdeki Dönüşüm Sürecinde Alevi Aile Yapısında Meydana Gelen Değişmeler". *Sosyoloji Derneği Yayınları* 2 (1994) 10-23.
- Arabacı F. (2000). *Alevilik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları, Çorum Örneği*. Samsun 2000.
- Aydın E. (2011). *Kimlik Mücadelesinde Alevilik*. İstanbul 2011.
- Balkanlıoğlu M. A. (2011). "Influence of Alevi-Sunni Inter-marriage on the Spouses Religious Affiliation". *The Journal of International Social Research* 19/4 (2011) 272-312.
- Curtis K. T. & Ellison C. G. (2002). "Religious Heterogamy and Marital Conflict: Findings From National Survey of Familie Sand Households". *Journal of Family Issue* 23 (2002) 551-576.
- Çarkoğlu A. & Toprak B. (2007). *Religion, Society and Politics in a Changing Turkey*. İstanbul 2007.
- Çelik C. (2009). *Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din*. Kayseri 2009.
- Ellison G. C., Burdette A. M. & Wilcox W. B. (2010). "The Couple That Prays Together: Race and Ethnicity, Religion and Relationship Quality Among Working-Ageadults". *Journal of Marriage and Family* 72 (2010) 963-975.
- Erdoğan A. (2000). *Alevilik, Şiilik, Sünnilik*. Ankara 2000.
- Hançerlioğlu O. (1984). *İslam İnançları Sözlüğü*. İstanbul 1984.
- Kalmijn M. (1998). "Inter-marriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends". *Department of Sociology* 24 (1998) 395-421.
- Karlsson G. (2003). "On Mateselection". *International Journal of Comparative Sociology* 3 (2003) 91-97.
- Kehl-Bodrogi K. (1993) *Türkiye'de Alevilik-Dini Bir Cemaatin Oluşumu ve Şimdiki Konumuna Dair*. Çev. Filiz Ang. Ankara 1993.

- Kutlu S. (2010). *Mezhepler Tarihine Giriş*. İstanbul 2010.
- Lee R. G. & Stone L. H. (1980). "Mate Selection Systems and Criteria: Variation According to Family Structure". *National Council on Family Relations* 42/2 (1980) 319-326.
- Maurer M. (1997). *Transcendent Journeys: Experiences of Interdenominational Couples*. Unpublished Master Thesis. The University of Guelph, Canada 1997.
- Melikoff I. (1999). "Bektaşılık/Kızılbaşlık: Tarihsel Bölünme ve Sorunları". Eds. Tord Ollson, Elisabeth Özdalga & Catharina Raudvere. *Alevi Kimliği* (1999) 3-19. İstanbul.
- Melikoff I. (2009). *Uyur İdik Uyardılar (Alevilik, Bektaşılık Araştırmaları)*. İstanbul 2009.
- Newman David M. (2009). *Families: A Sociological Perspective*. USA 2009.
- Okumuş E. (2003). *Toplumsal Değişme ve Din*. İstanbul 2003.
- Özgülven İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara 2000.
- Prince J. A. (1962). "A Study of 194 Cross Religion Marriages". *The Family Life Coordinator* 11/1 (1962) 3-7.
- Rahman F. (1995). *Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu*. Ankara 1995.
- Subaşı N. (2010). *Alevi Modernleşmesi (Sırrı Faş Eylemek)*. İstanbul 2010.
- Topçuoğlu A. A. (2010). "Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam Hukuku'na Göre Nikah Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10 (2010) 2.
- Türkdoğan O. (2002). "Alevilik, Aleviler ve Modernleşme". *Birikim* 159 (2002).
- Vaaler M. L. & Ellison C. G. & Powers A. D. (2009). "Religious Influences on the Risk of Marital Dissolution". *Journal of Marriage and Family* 71 (2009) 901-925.
- Yalçinkaya A. (1996). *Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar*. Ankara 1996.
- Yılmaz H. (2011). *Alevi-Sünni Diyalogu: Din Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme*. Sivas 2011.
- Wilson J. (1978). *Religion in American Society*. New Jersey 1978.
- Wilson B. (2004). *Dini mezhepler- Sosyolojik Bir Araştırma*. İstanbul 2004.

